

доступу : http://www.yourcompass.org/PDF%20Tables/Employees%20on%20University_Graduates.pdf (02.05.2013) – Назва з екрана.

13. Студенти критично оцінюють рівень освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/news/17104/> (02.05.2013) – Назва з екрана.
14. Палисюк О. Основні проблеми системи вищої освіти в Україні та шляхи їх вирішення / О. Палисюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvitata.com/osvitata-vlada/osnovni-problemi-sistemi-vischo-osviti-v-ukra-ni-ta-shlyachi-ch-virishennya.html> (02.05.2013) – Назва з екрана.

О.І. Дічек

кандидат технічних наук,

*Голова Комісії УСПП з питань економічної безпеки
суб'єктів господарювання та захисту інвестицій*

Економічна безпека регіонів – складова системи національної безпеки

У статті проаналізовано сутність економічної безпеки, сформульовано визначення економічної безпеки регіонів як складової системи національної безпеки України.

В статье проанализирована сущность экономической безопасности, сформулировано определение экономической безопасности регионов как составляющей системы национальной безопасности Украины.

The article provides analysis on the contents of economic security and determination of regional economic security as a part of national security system of Ukraine.

Ключові слова: економічна безпека, регіон, економічна безпека регіонів, система національної безпеки України.

Постановка проблеми

Україна на початку ХХІ ст. є державою, яка динамічно розвивається та прагне активніше включитися у світові суспільно-економічні процеси, інтегруватися в європейське співтовариство, про що зазначено в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року [4]. Однак, маючи значний економічний та інтелектуальний потенціал, Україна в цілому, як і регіони зокрема, за інтегрованою оцінкою ефективності економіки, рівнем життя та екологічної безпеки, а також конкурентоспроможності суб'єктів господарювання поки що значно поступається країнам Західної та Центральної Європи. Нерівномірність регіонального розвитку та рівня життя населення створює передумови для соціального напруження в суспільстві, загрожує територіальній цілісності країни, стримує динаміку соціально-економічних показників, уповільнює ринкові перетворення та знижує їх ефективність. У зв'язку з цим державна регіональна політика повинна бути спрямована на створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку та усунення значних міжрегіональних диспропорцій. Тому зростає актуальність наукових досліджень у галузі економічної безпеки регіонів, регіональної економіки та розвитку місцевого самоврядування з метою вирішення проблеми забезпечення соціально-економічної безпеки на регіональному рівні. Економічну безпеку регіонів доцільно розглядати як складову системи національної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Значний внесок у формування теорії та практики державного управління на регіональному рівні зроблено вченими-фахівцями з цієї наукової галузі, зокрема слід відзначити погляди: В. Абрамова, В. Богданович, В. Вакуленко, В. Воротіна, В. Голубь, А. Дегтяр, І. Дробот, Ю. Ковбасюк, О. Лебединської, В. Мамонової, Г. Ситнік, С. Телешун та інших.

Особлива значущість цієї проблеми в сучасних умовах підтверджується низкою фундаментальних праць провідних вітчизняних науковців у галузі економічної безпеки: О. Ареф'євої, О. Барановського, О. Білоус, З. Варналія, В. Геця, Я. Жаліла, О. Захарова, А. Качинського, О. Кириченка, В. Крутова, Т. Ковальчука, Г. Козаченко, В. Ліпкана, В. Мунтіяна, О. Новікова, Г. Пастернак-Таранушенка, В. Пономаренко, П. Пригунова, В. Сідака, А. Сухорукова, В. Циганова та інших. Аналіз наукових праць зазначених авторів свідчить про теоретико-методологічну невизначеність розуміння економічної безпеки регіонів у системі національної безпеки.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Попри існування значної кількості наукових праць з питань економічної безпеки на регіональному рівні дотепер не здійснено ґрунтовного дослідження ролі, місця та взаємозв'язку між економічною безпекою регіонів та національною безпекою. Тому в аспекті розвитку системного підходу до вивчення цих економічних категорій є необхідність проведення дослідження спрямованого на усунення методологічної невизначеності між ними

Формулювання цілей статті

Метою статті є розгляд сутності економічної безпеки, формування поняття економічної безпеки регіонів як складової системи національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження

За твердженням відомого фахівця в галузі безпекознавства В.І. Мунтіяна, «у загальному розумінні безпека – це низький рівень загроз, які можуть перешкоджати стійкому функціонуванню певного суб'єкта. Безпека як система корінних, типових властивостей будь-якої країни включає всі сфери життєдіяльності й розвитку людини, суспільства, держави і природи» [5]. Економічна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [14]. Життєво важливими інтересами вважається сукупність потреб, задоволення яких забезпечує існування та можливість прогресивного розвитку особи, суспільства і держави.

За своєю природою економічна безпека держави є комплексною системою, що охоплює всі галузі господарства і всі аспекти життя держави та її населення. Природно, що економічна безпека держави повинна враховувати економічні інтереси кожного її громадянина та груп населення, поєднувати їх із загальнодержавними інтересами. При цьому пріоритет надається тому рівню безпеки, який у певний час є найважливішим. Тож треба визначити різні рівні, якими є значення «поріг відчутності змін» [7].

Аналіз публікацій з проблем національної безпеки та економічної безпеки показав, що існують кілька визначень суті економічної безпеки [5; 7; 14]. Дослідники дотримуються різних концептуальних підходів до окреслення функцій економічної безпеки. У більшості концепцій провідною визначається роль держави в процесі забезпечення національної безпеки. А підпорядкованість економічних інтересів вибудовується в такій послідовності: «Людина» – «Держава» – «Світове господарство» [8]. Очевидно, що в цій системі, по-перше, не враховано інші

суб'єкти економічного процесу; по-друге, відсутня зорієнтованість на результат; по-третє, не взято до уваги, що взаємодія між компонентами цієї системи є завжди суперечливою; по-четверте, у такій системі діють різновекторні зовнішні та внутрішні чинники, що вимагають фрагментарного галузевого управління.

У Стратегії національної безпеки України від 12 лютого 2007 року (№105/2007) зазначено, що стратегічною метою політики національної безпеки України є забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності, національної єдності на основі демократичного поступу суспільства та держави, додержання прав і свобод людини та громадянина, створення умов для динамічного зростання економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення [3].

Економічну безпеку традиційно визначають як найважливішу якісну характеристику економічної системи держави, яка означає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами для розвитку галузей господарства, та послідовну реалізацію національних інтересів. Крім того, економічна безпека як система інструментів і механізмів інституційної взаємодії, має здатність запобігати загрозам або мінімізувати їх вплив на економіку в цілому та на її частини – галузі, регіони, підприємства [9].

Однією з найбільших проблем забезпечення економічної безпеки в Україні є наявність регіональних аспектів і проявів. Фактично регіони, території, адміністративно-територіальні утворення не є об'єктами національної безпеки, а отже, й не регулюються суб'єктами забезпечення економічної безпеки. (Територія – ділянка земної поверхні, що має визначені межі та просторовий базис діяльності, що включає виробничі фонди та інфраструктуру [7]). Традиційна економічна регіоналізація розвитку в період економічного спаду 2007-2010 рр. перетворилася на пряму «економічну небезпеку» для майбутнього окремих територій України. У Стратегії національної безпеки поглиблення регіональної диференціації визнано фактором, що спричиняє загрози в сенсі економічної безпеки. Тому виникла необхідність, поряд із питаннями стратегічного планування розвитку регіонів, активно і терміново займатися проблемами регіональної економічної безпеки.

У стратегічних напрямках регулювання економічної безпеки України в просторовому вимірі визначено комплекс заходів, що передбачають забезпечення сталого регіонального розвитку, зменшення міжрегіональної диференціації, організацію забезпечення реалізації державної політики стосовно контролю за економічною безпекою регіонів, надання пріоритетності економічним методам регулювання безпеки тощо. Такий підхід відповідає основам європейської політики вирівнювання.

Найважливішим елементом організації господарства країни, що забезпечує стійкі просторові зв'язки та цілісність соціально-економічного розвитку, є територіальна структура. Вона є результатом розвитку та розміщення продуктивних сил і важливою передумовою подальшого розвитку як економіки в цілому, так і підвищення рівня життя населення, забезпечення національної безпеки країни, а також інструментом збереження та покращення середовища життєдіяльності людини.

Відповідно до положень ст. 132 Конституції України [1], територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації та децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості та соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особли-

востей, етнічних і культурних традицій. У ст. 133 конституції стверджується, що систему адміністративно-територіального устрою України становлять: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища та села.

Термін «регіон» вживається у ст. 132 Конституції України. З її змісту постає, що регіонам як суб'єктам притаманні свої особливості соціально-економічного розвитку, історичні, економічні, екологічні, географічні та демографічні особливості, етнічні та культурні традиції. У Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» (ст. 1) під поняття «регіон» підпадають територія Автономної Республіки Крим, 243 області, міста Київ та Севастополь. Варто підкреслити, що згідно з положенням Закону України «Про основи національної безпеки України» (ст. 3) безпека регіонів, адміністративно-територіальної одиниці (АТО) і територіальних громад не є об'єктом національної безпеки в Україні, а територіальні інтереси не входять до системи національних інтересів. Однак, у тексті застосовано поняття «суспільство», яке не є суб'єктом права та не визначено в нормативно-правових актах. До суб'єктів забезпечення національної безпеки не віднесені також інші (крім держави та громадян) суб'єкти господарювання та учасники відносин у сфері господарювання, інтереси яких не входять до системи національних інтересів (згідно зі ст. 1) [7]. Хоча зростання ділової активності саме всіх без винятку суб'єктів господарювання та розвиток підприємництва є основою підвищення ефективності суспільного виробництва.

Водночас, громадян, об'єднання громадян, органи місцевого самоврядування (ОМС) визнано суб'єктами забезпечення національної безпеки України (ст. 4). Відповідно до положень ст. 5 головним принципом забезпечення національної безпеки є пріоритет прав і свобод людини та громадянина, посягання на права і свободи громадян визнано загрозою у сфері державної безпеки (ст. 7). А відповідно до положень ст. 9 «Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки» місцеві державні адміністрації та ОМС забезпечують вирішення питань у сфері національної безпеки, віднесені законодавством до їх компетенції.

Однак, у ст. 10 про основні функції суб'єктів забезпечення національної безпеки України жодним чином не визначені функції ОМС щодо забезпечення економічної безпеки регіону чи АТО. На противагу цьому, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2] чітко встановлено повноваження, принципи та функції ОМС, їх роль у забезпеченні інтересів територіальної громади.

Як показує аналіз правового поля України, у базовому законі закладено протиставлення інтересів держави (загальнонаціонального та галузевого рівнів) інтересам адміністративно-територіальних утворень і територіальних громад, інших суб'єктів господарських відносин, які безпосередньо забезпечують умови життєзабезпечення людини. Більше того, положенням ст. 7 закону «Про місцеве самоврядування в Україні» переважання особистих, корпоративних і регіональних інтересів над загальнонаціональними визнано загрозою національній безпеці у сфері економіки.

Низка таких українських дослідників, як О.Л. Лісовська [6], М.І. Камлик [7], В.А. Ліпкан [13], О.І. Захаров [14] визначають економічну безпеку регіону як підсистему національної економіки, спираючись на його тлумачення як носія сукупності специфічних характеристик, що забезпечують досягнення максимального внеску регіону в розвиток національної економіки та забезпечення економічної безпеки країни в цілому. Очевидно, що законодавчо створена відокремленість національних інтересів країни від цілей регіонального та територіального розвитку призвела до уповільнення економічного зростання регіонів і країни в цілому. Можливо, у цьому полягають причини нинішнього соціально-

економічного стану всіх регіонів (крім м. Києва), для яких характерне падіння показників економічного розвитку і стану суспільних цінностей, що наблизило країну до загальнонаціонального колапсу в період 2008-2010 років. На нашу думку, ключовим чинником забезпечення економічної безпеки регіонів і територій є використання активності територіальних громад і суб'єктів господарської діяльності в межах АТО з метою реалізації конституційних прав і свобод людини.

Під економічною безпекою регіону розуміємо насамперед здатність регіональної влади забезпечити конкурентоспроможність, стабільність, стійкість, поступальність розвитку економіки території, органічно інтегрованої в економіку країни, як відносно самостійної структури [9; 10]. В основу економічної безпеки регіону як категорії його життєдіяльності покладено регіональні інтереси (забезпечення та підтримка гідного рівня життя населення, раціональне використання наявного економічного потенціалу, реалізація незалежної соціально-економічної політики регіону, збалансованість із загальнодержавними інтересами та інтегрованість у фінансову систему країни) і необхідність їх захисту від різноманітних внутрішніх (виникають у межах регіону) і зовнішніх (здійснювана економічна політика держави, адміністрацій інших регіонів, іноземних держав) загроз, що повинні узгоджуватися з вимогою дотримання балансу із загальнонаціональними інтересами.

Економічна безпека регіонів як система дій умовно поділяється на такі складові: енергетична безпека, фінансова, інвестиційна, інноваційна та соціальна [11]. Кожна з цих функціональних складових охоплює основні економічні процеси та характеризує їх у конкретному сегменті економіки.

Отже, економічна безпека – це складна багатогранна економічна категорія, що має непросту внутрішню структуру. Аналіз реальних суспільно-економічних процесів у сучасній Україні дає підстави для виокремлення трьох ключових вимог, виконання яких гарантує ефективна система економічної безпеки [12]:

- економічна незалежність, що означає насамперед можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі в міжнародній торгівлі;
- стійкість і стабільність національної економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування дестабілізуючих факторів;
- здатність національної економіки до саморозвитку та прогресу, тобто спроможність самостійно реалізовувати та захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни.

Отже, сутність економічної безпеки можна визначити як такий стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечуються гарантований захист національних інтересів, незалежність обраного економічного курсу, соціальна спрямованість економічних реформ, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.

Політика економічної безпеки визначається на основі певних принципів, що створюють правову базу для оцінювання зовнішніх і внутрішніх загроз, формування національних економічних інтересів і стратегії економічної безпеки.

До основних принципів забезпечення економічної безпеки України можна віднести [13]:

- верховенство закону під час забезпечення економічної безпеки;

- додержання балансу економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави;
- взаємну відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки;
- своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів;
- пріоритет договірних (мирних) заходів у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру;
- інтеграцію національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою.

Економічну безпеку України необхідно розглядати як взаємозалежну систему її різних рівнів: міжнародного, національного, регіонального та рівня окремо взятої господарської структури, особистості [14]. Водночас, система економічної безпеки регіонального рівня повинна поєднувати підсистеми економічної безпеки регіональних суб'єктів господарської діяльності та професійну, цілеспрямовану діяльність регіональних органів влади з протидії загрозам і викликам, що виникають у регіоні.

Висновки

Доведено, що категорія «економічна безпеки» є дуже багатопланою, багатогранною та багаторівневою. Вона тісно поєднана з багатьма іншими економічними, політичними та соціальними процесами. У рамках проведеного аналізу основних підходів до обґрунтування суті економічної безпеки було розкрито сутність явища та природи виникнення досліджуваної категорії. На основі аналізу різноманітних точок зору дослідників щодо сутності економічної безпеки сформульовано визначення економічної безпеки, яке, на відміну від уже існуючих, є комплексним і показує зв'язок між такими основними елементами, як інтереси та загрози, зокрема, економічна безпека – сукупність взаємовпливів економічних інтересів і загроз, що забезпечують стійке функціонування високотехнологічних економічних структур, конкурентоспроможність і самодостатність господарюючих суб'єктів, а також сприяють підвищенню рівня і якості життя населення.

До основних принципів забезпечення економічної безпеки України можна віднести: верховенство закону під час забезпечення економічної безпеки, додержання балансу економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави, взаємна відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки, своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів, пріоритет договірних (мирних) заходів у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру, інтеграція національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою.

Економічна безпека регіонів є складовою національної безпеки країни та забезпечує насамперед конкурентоспроможність, стабільність, стійкість, поступальність розвитку економіки регіонів, нерозривно інтегрованих в економіку країни.

Література

1. Конституція України Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР// Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – №30
2. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України : від 21.05.1997 р № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>

3. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 12.02.2007 р. № 105/2007 [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rada.gov.ua
4. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» (2004-2015 роки) / Авт. кол. : А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін. ; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К. : ІВЦ Держкомстату, 2004. – 416 с.
5. Мунтіян В.І. Теоретичні засади економічної безпеки / В.І. Мунтіян / Національний інститут українсько-російських відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niur.gov.ua>
6. Лісовська О.Л. Економічна політика і економічна безпека України : навчальний посібник / О.Л. Лісовська ; Національна академія Служби безпеки України. – К. : Видавництво Національної академії СБ України, 2003. – 182 с.
7. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навчальний посібник / М.І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
8. Вавринчук М.П. Національна безпека України / М.П. Вавринчук. – К. : Кондор, 2008. – 600 с.
9. Моделювання економічної безпеки : держава, регіон, підприємство / [В.М. Геєць, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк та ін.] ; за ред. В.М. Гейця. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.
10. Ковальчук Т.Т. Економічна безпека і політика : із досвіду професійного аналітика : збірник / Т.Т. Ковальчук. – К. : Знання, 2004. – 638 с.
11. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / Національний інститут проблем міжнародної безпеки ; за ред. А.І. Сухорукова. – К., 2003. – 64 с.
12. Новікова О.Ф., Покотиленко Р.В. Економічна безпека : концептуальне визначення та механізм забезпечення. Монографія / О.Ф. Новікова, Р.В. Покотиленко. – Донецьк : Ін-т економіки промисловості НАН України, 2006. – 407 с.
13. Ліпкан В.А. Національна безпека України : навчальний посібник / В.А. Ліпкан. – К. : Кондор, 2012. – 552 с.
14. Захаров О.І., Пригунов П.Я. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності. Навчальний посібник / О.І. Захаров, П.Я. Пригунов. – К. : КНТ, 2011. – 257 с.

О.М. Ковалева
аспірант,

Одесский национальный экономический университет

Тенденции развития венчурных институтов совместного инвестирования в Украине

В статье раскрыты основные особенности развития венчурных институтов совместного инвестирования в Украине в период 2003-2012 годов.

У статті розкрито основні особливості розвитку венчурних інститутів спільного інвестування в Україні у період 2003-2012 років.

The article describes the main peculiarities of venture joint investment institutions development in Ukraine during 2003-2012.

Ключевые слова: венчурные институты совместного инвестирования, стоимость активов, ценные бумаги, инновационное инвестирование.

Постановка проблемы

На протяжении последнего десятилетия институты совместного инвестирования (ИСИ) приобретают всё большую значимость в накоплении денежного